

*Ecologische waarde*  
*van de*  
*Lijstereng*  
*Stichting Vrienden Behoud Lijsterengh*



*De Lijsterengweg gezien vanaf de Nieuwe Veenendaalseweg,  
toegang tot Nationaal park Utrechtse Heuvelrug (pijl)*

*Rhenen, 23 maart 2011*

© *Stichting Vrienden Behoud Lijsterengh*

*Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij digitaal, elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de bovengenoemde Stichting.*

## INHOUD

Hoofdstuk	Pagina
1. Ten geleide	4
2. Een stukje voorgeschiedenis: rapport Van Blerck	6
3. Convenant met Ouwehands dierenpark	6
4. Waarom verplaatsing Candia sportvelden?	8
5. Voorkeurslocatie tussen Reumersweg en Lijsterengweg	8
6. Nader onderzoek van de voorkeurslocatie	9
7. Inventarisatie en ligging van het plangebied	11
8. De geologische en ecologische structuur op de Heuvelrug	12
9. Kenmerken van oude boskernen op de Heuvelrug	12
10. Overwegingen en toetsingskader voor <i>het plan</i>	13
11. Toetsing van het plan op bestaande wetgeving	13
12. Gesitueerdheid van <i>het plan</i> in het te toetsen gebied	15
13. Provinciaal beleid (Streekplan & Handleiding) als toetsingskader	15
14. Juridische, planologische en ruimtelijke ordening aspecten	16
15. Wat is een Ecologische Hoofdstructuur (EHS)	17
16. De EHS van de Lijstereng	17
17. Ecologische aspecten binnen de EHS van de Lijstereng	17
18. De flora en fauna van de Lijstereng	18
19. De macrofauna van de Lijstereng	19
20. Lijstereng voor volkstuinen en akkerland	20
21. Foerageren van allerlei diersoorten op de Lijstereng	20
22. Lijstereng, kunstgras en PAK's	21
23. Lijstereng en sport	21
24. Invloed sportvelden op de Lijstereng en omgeving	22
25. Gevolgen van verplaatsing sportvelden voor de fauna	22
26. Rust, groen en ruimte voor de mens op de Lijstereng	23
27. Natuurlijke kwaliteit en stabiliteit door biodiversiteit	23
28. De functionele biodiversiteit op de Lijstereng	24
29. Relaties van biotische en abiotische factoren op de Lijstereng	25
30. Ecologisch relatiediagram met sportvelden en kunstgras	26
31. Korte toelichting op het ecologisch relatiediagram	26
32. Alternatieve oplossingen binnen handbereik	27
33. Eindconclusies van het onderzoek m.b.t. ecologie en natuur	28
34. Langetermijnvisie en ambitie voor de regio Zuidoost-Utrecht	29

### **De werkgroep Ecologie en Natuur**

Ir. Henk Van Blerck  
 Dr. Ir. Johan A. Bunt  
 Dr. Louis W. Dekker  
 Jeannie Hennissen  
 Anna Labadie

## ECOLOGISCHE WAARDE

van de

### LIJSTERENG

#### 1. Ten geleide

Van Gemeentebesturen mag worden verwacht dat planologische besluitvorming omtrent gebiedsbestemming zorgvuldig plaatsvindt. Immers, Nederland is een klein landje, maar waardevol voor haar inwoners als vaderland en/of werk- en leefomgeving. Onze provincie Utrecht is ook klein, maar van grote betekenis voor degenen die daarin hun woonplaats hebben. Rhenen is daar slechts een klein stukje van, maar voor ons die daar wonen, werken en recreëren is dit onbeduidend stadje van immense waarde als woon-, werk- en leefruimte, voor ons en voor onze kinderen. Het landschap op de Koerheuvel is een klein stukje van Rhenen, doch voor velen van ons van grote betekenis vanwege de enorme rijkdom aan cultuur en natuur. En niet alleen voor ons, maar ook voor vele recreanten die dit gebied dagelijks bezoeken. Een bezoek is daar altijd de moeite waard, hetzij op een zinderend hete dag in de zomer, hetzij tijdens een snerpand koude winterdag in een sneeuwstorm. Zeker indien er plotseling een houtsnip in je nabijheid landt!

Ten behoeve van dit gebied rond en op de Koerheuvel schreef Van Blerck in 1990 reeds een visie omtrent de toekomstmogelijkheden<sup>1</sup>. Wij kunnen zijn advies daarin zeer waarderen, als hij zegt: 'Ook voor dit landschap op de Koerheuvel moeten toekomstplannen ontwikkeld worden. Maatschappelijke ontwikkelingen die o.a. woningbouw, toerisme, drinkwaterwinning, recreatie en landbouw betreffen, vragen om een duidelijke toekomstvisie. Om die toekomstvisie te ontwikkelen moeten afwegingen worden gemaakt. Afwegingen waarbij zoveel mogelijk relevante aspecten in beschouwing worden genomen.'

Onder recreatie kunnen we ook sportactiviteiten noemen, van wandelen tot balsporten toe. Onze studie naar de *Ecologische Waarde van de Lijstereng* wil daar een bijdrage aan leveren, en we sluiten ons dan ook graag aan bij wat Van Blerck in 1990 zei 'Deze studie wil daaraan een bijdrage leveren. Meerdere aspecten komen aan de orde. Het lijkt mij namelijk niet juist om plannen te ontwikkelen die bijvoorbeeld alleen de woningbouw, of alleen de natuurbescherming betreffen. Het landschap is te waardevol om niet een bredere afweging te maken, waarin alternatieven naast elkaar worden gezet.' Aansluitend noemt hij dan een aantal aangrenzende landschappen rond de Koerheuvel (wij zouden zeggen rond de Lijstereng), met name:

*'De Blauwe Kamer, de Grebbeberg, de Laarscherberg, de Achterbergsche Hooilanden, De Kampen, De Lijsterengh, De Koerheuvel, het erosiedalletje en de uiterwaarden van de Rijn in een samenhangend natuurontwikkelingsplan. Maar dan in combinatie met een ontwikkelingsplan voor het gehele Rhenense*

---

<sup>1</sup> Ir. H.J.J.C.M. van Blerck m.m.v. drs. Th. Spek en drs. D. Prins. (1990). Toekomstmogelijkheden voor de Koerheuvel. Aanzet tot studie van het landschap van Rhenen ten behoeve van planvorming.

*landschap. Dus èn de hoogdynamische gebruiksruimtes èn de activiteiten die rust en duurzaamheid nodig hebben.*

*Een rijke historie afleesbaar in een prachtig wandelgebied.'*

Van Blerck besluit zijn voorwoord als volgt:

'Zoals de titel van dit rapport aangeeft is dit slechts een aanzet tot de studie van de mogelijkheden voor het landschap van de Koerheuvel. Toch kan op grond hiervan reeds gesteld worden dat wat betreft verschillende aspecten meer onderzoek wenselijk is, voordat over de toekomst van de Koerheuvel definitief besloten wordt.'

Waarom deze lange inleiding? Dat zal de lezer duidelijk worden als hij of zij ziet op welke manier de ontwikkelingen op planologisch terrein na 1990 hun voortgang binnen de gemeente Rhenen, speciaal rond en op de Koerheuvel, hebben gehad. Immers is ondertussen een belangrijk deel van dit gebied – ondanks alle protesten van liefhebbers van natuur, cultuur en milieu - volgebouwd met woningen. Moeilijk te veranderen of terug te draaien. Maar toch, ... zou het in de toekomst niet anders moeten? Kortom, laten we vanaf nu en in de toekomst extra zuinig zijn op de laatste restjes cultuur, natuur en zuiverheid van het leefmilieu, die er in onze naaste omgeving nog zijn overgebleven. Niet langer klagen over in het verleden door bestuurders - althans naar onze mening - verkeerd genomen besluiten, doch extra alert zijn om de voor eenieder waardevolle onderdelen in ons leefmilieu, te behouden en liefdevol te koesteren. Dan heeft investeren in de toekomst zeker zin, dan kunnen we onze kinderen later nog iets laten zien van de rijkdom van onze leefomgeving op en rond de Koerheuvel en de Lijstereng. Op 16 februari 2011, adviseerde het Planbureau voor de Leefomgeving (PVL), de verantwoordelijke minister (Bleker) om een langetermijnvisie te ontwikkelen: 'Er zijn varianten mogelijk om de natuurdoelen te bereiken en de internationale verplichtingen voor biodiversiteit te realiseren'. Dit voorstel geschiedde in verband met en ondanks de plannen van het kabinet, om 60% op het budget van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) te bezuinigen. Het PVL vreest dat dit zal leiden tot een verdere verslechtering van de natuurkwaliteit.

Trouwens, zowel het onderzoek van Van Blerck (zie ook paragraaf 2 van dit rapport), alsook dat van de werkgroep ecologie en natuur in zijn totaliteit, focust veel breder dan alleen op ecologie. Het laatste is minimaal een partieel integrale benadering te noemen van de problematiek rond de verplaatsing van sportvelden naar de Lijstereng. Er zijn namelijk vele factoren die elkaar beïnvloeden. Daaruit zijn selecties gemaakt om een bredere benadering gestalte te geven, hoewel we daarmee de titel van het rapport mogelijk wel wat geweld aandoen. De werkgroep ecologie pretendeert dan ook niet volledig te zijn geweest. Op onderdelen zullen mogelijk in een later stadium nog nieuwe, bredere en diepgaandere studies nodig zijn.

*Namens de werkgroep Ecologie en Natuur*  
*van de*  
**STICHTING VRIENDEN BEHOUD LIJSTERENGH**

\*\*\*

## 2. Een stukje voorgeschiedenis: rapport Van Blerck

Aan een aantal aspecten uit de rapportage van Van Blerck (1990) die mogelijk wel van belang zijn voor een waardebeoordeling van de Lijstereng als zodanig gaan we hier voorbij, omdat ze te ver afleiden van ons doel: de *Ecologische waarde van de Lijstereng*. Voor de geïnteresseerde lezer verwijzen we naar het rapport van Van Blerck. Voor beleidsmakers van Gemeente en Provincie kan het rapport van Van Blerck echter wel degelijk van belang zijn, in het bijzonder de onderdelen die betrekking hebben op *geologische en geomorfologische, bodemkundige en hydrologische, archeologische en historisch-geografische aspecten*. Dit geldt min of meer ook voor de betekenis als *landschap, voor de economie en in esthetisch opzicht*.

In dit rapport richten we ons voornamelijk op de gevolgen van het eventueel ten uitvoer brengen van voorgenomen plannen van de Gemeente met een vijf hectare groot gebied op de Lijstereng. Dit gebied heeft zij aangewezen als *voorkeurslocatie Reumersweg/Lijstereng* voor de verplaatsing van sportvelden van Candia voetbal en korfbalvereniging (NOP) en daarmee te bestemmen voor het bouwen en inrichten van faciliteiten ten behoeve van sportbeoefening en het aanleggen van een aantal sportvelden, inclusief voldoende parkeergelegenheid.

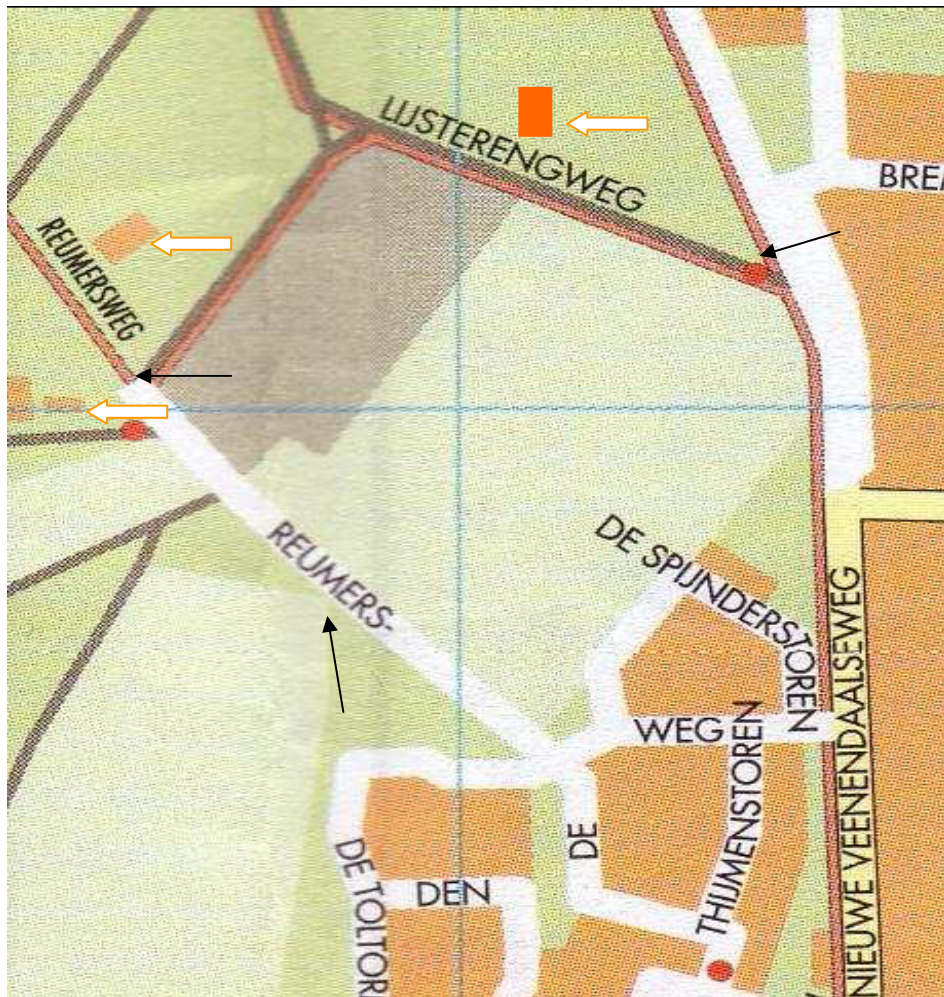
## 3. Convenant met Ouwehands dierenpark

Wat wil namelijk het geval? Ouwehands Dierenpark en het Utrechts Landschap hebben in overleg met de Gemeente Rhenen in 1990 een convenant gesloten, waarin is vastgelegd dat Ouwehand tijdelijk een terrein, dat eigendom is van het Utrechts Landschap, mag gebruiken als parkeerterrein. Het convenant loopt in 2014 af. Afsproken was, dat Ouwehand daarna het parkeerprobleem zelf moet hebben opgelost, want het Utrechts Landschap wenst het terrein vanaf 2014 weer in eigen beheer te nemen conform de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) van de Grebbeberg.

Een en ander is 11 mei 2010 kort toegelicht in een hoorzitting in het gemeentehuis met de inwoners van Rhenen, door wethouder P. van Leeuwen en projectleidster mevr. M. Coenen. Op 1 december 2010 is er een vervolg geweest op deze hoorzitting in het gemeentehuis, waarin de voortgang van de plannen werd toegelicht in aanwezigheid van en met medewerking van drs. M. Glastra, directeur van het Utrechts Landschap, alsmede de heer R. de Lange, namens Ouwehand. Zowel op 11 mei als op 1 december 2010 was er zeer grote aversie vanuit de vele aanwezige (resp. ruim 60 en ruim 100) inwoners van Rhenen tegen de voorgenomen plannen van de gemeente voor verplaatsing van Candia naar de Reumersweg/Lijsterengweg. Tevens is die avond door de heer G. Gaspersz gemeld dat er een Stichting in oprichting was, die de belangen van de omwonenden en andere inwoners van Rhenen zal verdedigen, om dit stukje natuur te behouden en nimmer op te offeren aan nog meer bestrating en bebouwing, en voor gebruik van intensieve sportactiviteiten in dit natuurlijk groen- en stiltegebied. Het gebied leent zich uitstekend voor lichtere vormen van sport, zoals kinderspelen, wandelen en fietsen, en is zeer aantrekkelijk als recreatie in een bosrijke omgeving met veel reliëf en verrassende vergezichten.



## De voorkeurslocatie



Figuur 1

Situatieschets van de *voorkeurslocatie*. Het betreft het gebied tussen de Reumersweg en de Lijsterengweg. Men lette erop dat de voorkeurslocatie slechts bereikbaar is vanaf de verkeersintensieve Nieuwe Veenendaalseweg: een route die dwars door enkele woonwijken loopt! Let ook op de scheiding tussen de rode en groene contour. De voorkeurslocatie is lichtgroen (akker) of grijs (volkstuinten) en ligt tegen de rode contour, met aan drie zijden de groene/lichtgroene gebieden. De drie pijlpunten wijzen op drie plaatsen waar o.a. een bordje staat: *Welkom in Nationaal park Utrechtse Heuvelrug*. De drie witte pijlen duiden de plaatsen aan in het (groene) bosgebied waar twee woningen (de donkerrode door ons ingetekend) en het waterleidingbedrijf staan. Achter één van de woningen zien we geheel links het scouting clubgebouw.

Bron: Gemeenteplattegrond van Rhenen (bewerkt).

#### 4. Waarom verplaatsing Candia en andere sportvelden?

Een voor Ouwehand aantrekkelijke optie zou zijn, als zij een aantal hectaren van het terrein van Candia en de korfbalvereniging zou kunnen overnemen om haar parkeerproblemen op te lossen en aanwezige expansiewensen (de bouw van een congrescentrum en zeezoogdiercentrum) te verwerklijken. De Gemeente Rhenen en sportverenigingen hebben daar in principe mee ingestemd, indien een andere geschikte locatie binnen de gemeente Rhenen voor verplaatsing van de sportactiviteiten kan worden gevonden. Daartoe is een extern bureau ingeschakeld, dat drie locaties, die daartoe door de Gemeente zelf waren aangewezen, als de beste mogelijkheden binnen Rhenen heeft onderzocht.

#### 5. Voorkeurslocatie tussen Reumersweg en Lijsterengweg

Twee van de drie aangewezen locaties werden door het externe bureau als ongeschikt afgewezen. Dit betrof een terrein tussen Cuneraweg/Bovenweg omdat op dit terrein op termijn een ecodeuct gepland is van Achterberg naar Rhenen (passage Gelderse Vallei - Utrechtse Heuvelrug, voor de boommarker en das<sup>2</sup>). Het tweede terrein betrof een gebied ergens midden in de bossen op de Grebbeberg, en daarom met name voor het Utrechts Landschap en de Provincie moeilijk te verdedigen.

De derde locatie betrof het gebied Reumersweg/Lijsterengweg. Over deze derde locatie spreken we in deze rapportage. De Gemeente en het extern bureau hebben dit gebied aangewezen om te fungeren als voorkeurslocatie ten behoeve van de verplaatsing van Candia. De laatste heeft daar in principe mee ingestemd wanneer aan bepaalde wensen kan worden voldaan.

Daartoe is in 2010 een onderzoek naar de mogelijkheden tot verplaatsing van Candia naar de Reumersweg/Lijsterengweg opgestart. Het terrein ligt in een beschermd natuurgebied met EHS status, waar ook de Wet op de flora en fauna van toepassing is, waar de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn van de Europese Unie van kracht zijn, waarvan de uitvoering in Nederland zijn vastgelegd in de Natuurbeschermingswet 1998 (Nb-wet 1998) en de Flora- en faunawet (kortweg Ff-wet). De Nb-wet regelt de gebiedsbescherming, terwijl de Ff-wet de soortbeschermingsaspecten van de Nederlandse natuur beschermt. In het geval de wet of richtlijn wordt overtreden, dan hebben Rijk (AID = Algemene Inspectie Dienst) en Provincie hun taak tot handhaving. De vogelrichtlijn en de habitatrichtlijn zijn richtlijnen van de Europese Unie waarin aangegeven wordt welke soorten en welke typen natuurgebieden (*habitats*), beschermd moeten worden door de lidstaten. De vogelrichtlijn (2 april 1979) bevat 187 zeldzame of bedreigde vogelsoorten. Voor deze vogelsoorten en voor belangrijke overwinteringsgebieden van trekvogels moeten Speciale Beschermingszones

---

<sup>2</sup> Bron: Thissen J.B.M., C. Achterberg & D. Bekker 2010. Verspreidingsonderzoek Nederlandse Zoogdieren VONZ 2009. Zoogdierverseniging rapport 2010.07. Nijmegen. Pag. 14, 19, resp. fig. 2 en 4.



(Vogelrichtlijngebieden) worden aangewezen<sup>3</sup>. Het voert te ver om dit alhier verder uit te werken, hoewel beleidsmakers hierin sterke handvatten hebben om te komen tot de bescherming van flora en fauna in beschermde natuurgebieden, zoals die op de *Sterlocatie de Grebbeberg*, in het *Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug*.

## 6. Nader onderzoek van de voorkeurslocatie

Het externe bureau screende op een zestal kenmerken, waaruit de voorkeurslocatie resulteerde, met name op:

1. verkeer
2. waterhuishouding
3. bodemgesteldheid
4. archeologie
5. ecologie
6. wensen v.d. sportverenigingen

De Gemeente vond het kennelijk niet nodig om in dit stadium de gevolgen voor de directe omwonenden bij het onderzoek te betrekken. Immers werd de bedoelde hoorzitting op 11 mei 2010 door de Gemeente georganiseerd zonder de direct omwonenden van de voorkeurslocatie daarvan persoonlijk op de hoogte te stellen en nadat deze locatie reeds was vastgesteld.

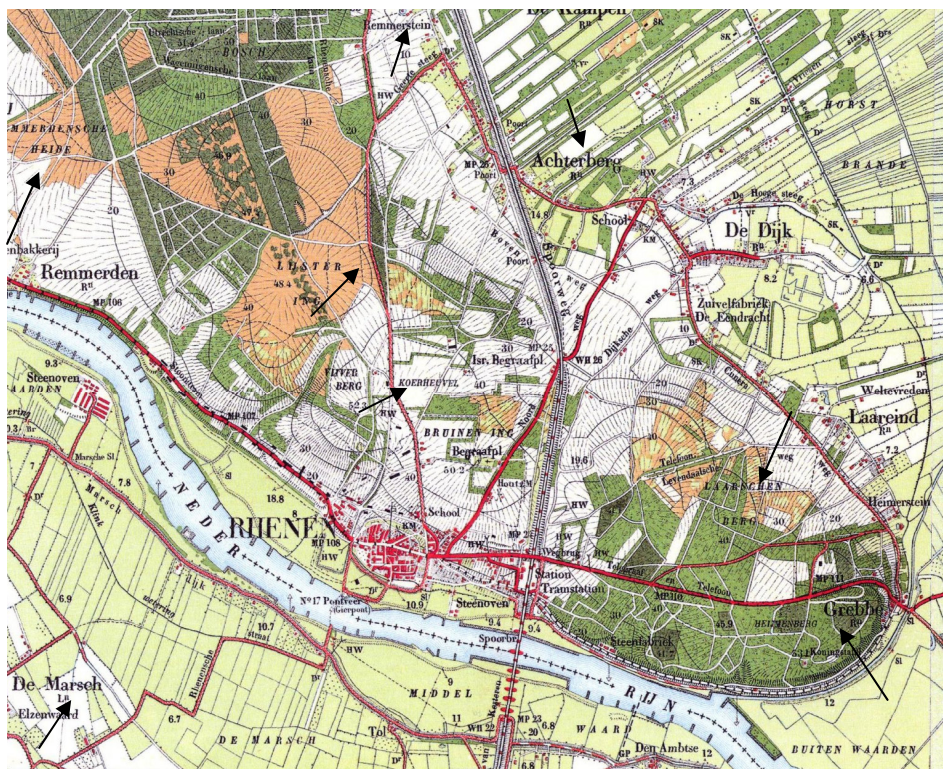
Dit maakte het noodzakelijk voor de ongeveer driehonderd gezinnen die minimaal als omwonenden en belanghebbenden kunnen worden aangemerkt, om een ‘eigen onderzoeksbijdrage’ toe te voegen aan het gemeentelijk onderzoek waarmee men wenste door te gaan. Een gehouden enquête en informatieve besprekingen hebben aangetoond dat er een zeer breed draagvlak is om beargumenteerd via gedegen onderzoek de voor- en nadelen tegen elkaar af te wegen voor het woon- en leefklimaat van de mens in en nabij het betrokken gebied. Men is overwegend (75%) van mening dat dit echt niet mag doorgaan, opdat we in een later stadium niet zullen zeggen: ***dit had nimmer mogen gebeuren!***

Dit zogenaamd ‘buurtonderzoek’ heeft uiteraard betrekking op het onderling verband van de ecologische eigenschappen binnen en rondom de voorkeurslocatie (verder te noemen de Lijstereng), vóór- en ná de eventuele realisering van een sportaccommodatie c.q. voetbalveld ter plaatse. Vooraf kan wel worden aangenomen dat de kans groot is, dat een ecologisch onderzoek ter plaatse van ***het plan*** door de Gemeente ***op zich***, middels een in de plantoelichting opgenomen ***Ecologisch onderzoek van de Gemeente op de locatie Lijstereng***, onvoldoende inzicht zal geven in de vereiste afweging met betrekking tot de ecologische en natuurlijke waarde van het gebied, in relatie tot de belangen van de omwonenden en toekomstige recreanten.

---

<sup>3</sup> Van Hoorick, G. (z.j.). Natuur- en Landschapsbeschermingsrecht, Vakgroep Bestuursrecht en Belastingsrecht RUG, Gent, 208, 191.

Situatieschets van de *voorkeurslocatie* voor verplaatsing van sportvelden  
op de akkers in het bosgebied van de Lijstereng



Figuur 2

Een (zeer oude) overzichtkaart van de indicatieve ligging van de zogenaamde *voorkeurslocatie* tussen de Reumersweg en Lijsterengweg op de Lijstereng (op de kaart aangegeven als Lijstering), aangeduid met de bovenste pijl in het centrum van de kaart; de pijl daar direct onder geeft de Koerheuvel aan. Deze kaart biedt ons een goed overzicht over het totale gebied in de omgeving van Rhenen: van Achterberg tot de Neder Rijn; en van De Marsch aan de overkant van de Neder Rijn tot aan De Remmersche Heide. De Grebbe en De Laarschen Berg zijn rechtsonder op het kaartje te zien.

Bron: Bonneprojectie Rhenen.

## 7. Inventarisatie en ligging van het plangebied

Wat is het geval? De bouw van clubgebouwen met kantine en de aanleg van parkeerterreinen; alsmede de aanleg van kunstgras op vier van de vijf hectare, en de afrastering van het gehele gebied, vindt plaats op een zeer kwetsbaar terrein binnen de omgeving van *het plan*. Dat wil zeggen, een terrein dat centraal is gelegen in een betrekkelijk open ruimte met een duidelijk reliëf en schitterende vergezichten. Dit leidt ongetwijfeld tot een sterke extra versnippering van de EHS en een grote afbreuk aan de intrinsieke ecologische waarde van het gebied, aldus de buurtbewoners als werkgroep c.q. groep van appellanten tegen de plannen van de Gemeente. Deze nota *Ecologische Waarde van de Lijstereng* voorziet dan ook in een ruimere benadering, waardoor een beter inzicht in de gevolgen voor de directe en indirecte gebruikers c.q. waarnemers (omwonenden en recreanten, in relatie tot de fauna en flora van het gebied) wordt verkregen.

**NB. Bij een beroepsprocedure met noodzakelijke toetsing van criteria betreffende het voornemen om de sportvelden te verplaatsen naar Reumersweg/Lijstereng, zal deze nota een volledige onderbouwing zijn voor de ecologische en natuurlijke aspecten.**

Het *plangebied* zelf betreft een akker van ongeveer 4 hectare en een aangrenzend volkstuinencomplex van ongeveer 1 hectare, dus totaal beslaat het plangebied ongeveer vijf hectare (50.000 m<sup>2</sup>), met een grote *effectuitstraling* op de omringende woonomgeving en bosgebieden. Het heeft aan twee zijden een directe aansluiting aan de bossen en akkers. Behalve ten zuiden en ten oosten, waar het direct grenst aan enkele woonwijken: Met name de Reumersweg, Spijnderstoren, de Toltoren, en de Nieuwe Veenendaalseweg, waarvan de bewoners op enigerlei wijze ernstig worden gedupeerd door de in gang gezette plannen bij realisatie daarvan; met één woning aan de Reumersweg en één naast de Lijsterengweg, waarvan de bewoners in velerlei opzicht zeer zwaar gedupeerd dreigen te worden, hetgeen uit onze rapportages blijkt.

Het totale gebied de Lijstereng is een uitgestrekt bosgebied gelegen ten zuidwesten van Rhenen, op de zuidzijde van de Utrechtse Heuvelrug. Wat is de Utrechtse Heuvelrug? 'De Utrechtse Heuvelrug is een zandrug in het landschap van de Nederlandse provincies Utrecht en Noord Holland tussen de randmeren in het noordwesten en de Rijn in het zuidoosten. De contouren van de lange heuvelrug die van Huizen tot Rhenen loopt tekenen zich overal duidelijk af. De Utrechtse Heuvelrug heeft meerdere 'toppen' boven de 50 m. De hoogste punt is de Amerongse Berg met 69.2 m. boven zeeniveau. De zuidelijkste punt is de Grebbeberg die bijna 60 m boven zeeniveau ligt<sup>4</sup>.'

---

<sup>4</sup> Bron: Wikipedia. De Utrechtse Heuvelrug. Pag. 1.

## 8. De geologische en ecologische structuur op de Heuvelrug

De Heuvelrug is een in geologisch en ecologisch opzicht zeer waardevol gebied. Het is na de Veluwe het grootste bosgebied van Nederland. Het is aangemerkt als een kerngebied van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). **Het zuidelijk deel is in 2003 opgenomen in het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug.** Het gebied is echter versnipperd geraakt als gevolg van bebouwing en infrastructuur. Voor veel diersoorten vormt de Heuvelrug geen aaneengesloten leefgebied meer, maar een onsamenhangend geheel van kleine populaties die vaak ver uit elkaar liggen. Daardoor bestaat het risico van uitsterven van zeldzame soorten door inteelt. Thans wordt hard gewerkt aan het tegengaan van deze versnippering van de natuur. De provincie Utrecht, Rijkswaterstaat, Het Utrechts Landschap, Natuurmonumenten, het Goois Natuurreservaat, Staatsbosbeheer, het IVN en andere organisaties werken samen, o.a. om ecoducten aan te leggen, waarbij de overbrugging van autosnelwegen de hoogste prioriteit heeft<sup>5</sup>.

## 9. Kenmerken van oude boskernen op de Heuvelrug

Onder auspiciën van de provincie Utrecht is in 2001 en 2002 onderzoek gedaan naar het voorkomen van ‘*oude boskernen*’ op het Utrechtse deel van de Heuvelrug<sup>6</sup>. Een oude boskern wordt in het onderzoek gedefinieerd als een: ‘actuele groeiplaats van autochtone (d.i. wilde) bomen en struiken die afstammelingen zijn van de oorspronkelijke inheemse flora die Nederland ooit heeft bereikt. De groeiplaats kan zowel een bos betreffen alsook een houtwal of een enkele boom of struik welke als relict van het oorspronkelijke bos te beschouwen is.’ Op de Heuvelrug zijn in totaal enkele honderden van zulke oude boskernen gevonden. Ze bestaan voor een groot deel uit voormalig hakhout van vooral zomereik. Ook wintereiken en beuken komen op de Heuvelrug plaatselijk voor in de vorm van hakhout. Oude boskernen zijn onder andere waardevol omdat ze een grote *biodiversiteit* bezitten, leefmilieus voor bijzondere planten en dieren scheppen en een hoge *belevingswaarde* voor de recreant bezitten. Zo zijn er dieren als boomarter, rosse vleermuis, franjestaart en bijzondere soorten loopkevers te vinden. De boskernen vertegenwoordigen niet alleen een grote ecologische, maar ook een belangrijke *cultuurhistorische* waarde.

Op sommige delen van de Heuvelrug komen *concentraties* van oude boskernen voor. Deze plaatsen worden aangeduid als ‘sterlocaties’. Enkele sterlocaties zijn:

- *de bossen van de Grebbeberg*
- het bosreservaat Het Jagtbos
- de bossen ten oosten van Klein Ginkel
- de Stompert en de Vlasakkers

---

<sup>5</sup> Bron: Wikipedia. De Utrechtse Heuvelrug, Pag. 3.

<sup>6</sup> Bron: Wikipedia. De Utrechtse Heuvelrug, Pag. 4.

## 10. Overwegingen en toetsingskader voor *het plan*

Welke overwegingen spelen een rol om te komen tot verplaatsing van de sportvelden van Candia naar het EHS-gebied op de voorkeurslocatie gelegen aan Reumersweg/Lijsterengweg temidden van de sterlocatie ‘de bossen van de Grebbeberg?’ Hiertoe is uiteraard een toetsingskader nodig om vast te stellen wat hier de mogelijkheden én moeilijkheden zijn voor het aanleggen van een sportaccommodatie met voetbalveld annex gebouwen en parkeerplaatsen op de voorkeurslocatie. Er zal moeten worden bezien of dit rechtens wel kan zonder in strijd te komen met nationale en internationale wetgeving omtrent verstedelijking in beschermde natuurgebieden, in het onderhavige geval van *het plan* pal naast enkele van de toegangspoorten voor recreanten, wandelaars, fietsers en paardrijders, in het *Nationaal park Utrechtse Heuvelrug*, zoals aangegeven op borden van de Gemeente Rhenen, in de stadsbossen van Rhenen, met een uitnodigend en vriendelijk klinkend:

*Welkom in*

*Nationaal park Utrechtse Heuvelrug*

Het bord staat o.a. ook aan de Reumersweg en aan het begin van het fiets- en wandelpad Lijsterengweg, gelegen onder de schitterende dubbele rij eeuwenoude beuken naast *het plan*, een *voetbalveld voor Candia* op de akker van de Lijstereng, recht tegenover de Nieuwe Veenendaalseweg, aan de noordzijde van de Lijsterengakkers. Vandaar uitzijnde naar het westen en zuiden over de akker zal men beseffen dat appellanten spreken over *horizonvervuiling*, als hier een voetbalveld zou komen. De horizonvervuiling geldt ook voor bewoners aan de Nieuwe Veenendaalseweg, van de Spijnderstoren, de Toltoren, en de Reumersweg, alsmede voor de vele recreanten die dit gebied zomer en winter bezoeken, met of zonder huisdier.

## 11. Toetsing van het plan op bestaande wetgeving<sup>7</sup>

Ingevolge artikel 28, tweede lid, van de Wet op de Ruimtelijke Ordening (hierna: WRO), gelezen in samenhang met artikel 10:27 van de Algemene wet bestuursrecht (hierna: Awb), rust op het college de taak om - in voorkomend geval mede op basis van de ingebrachte bedenkingen van appellanten e.a. - te

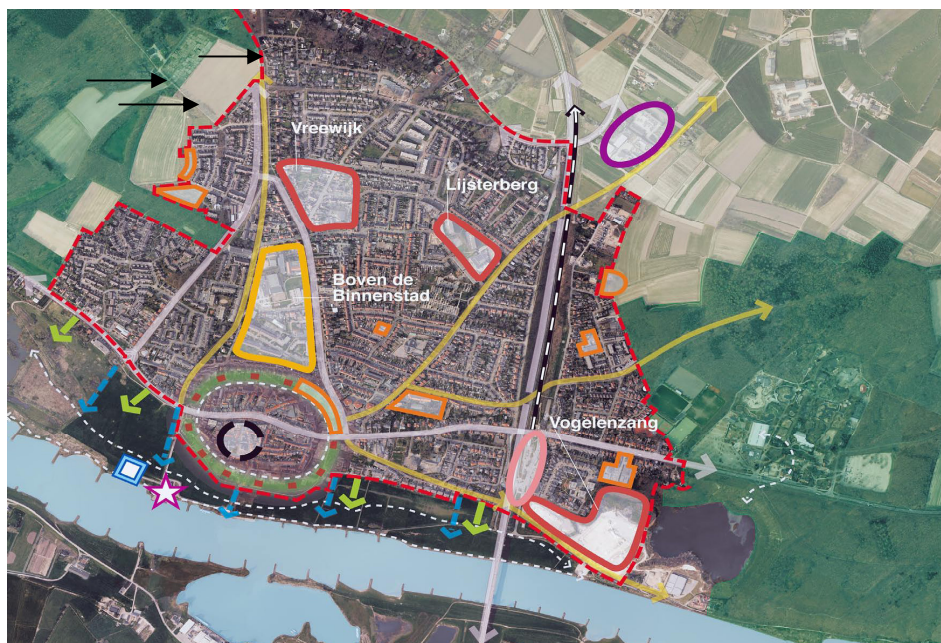
---

<sup>7</sup> Bron: Uitspraak in geding tussen 7 appellanten uit Rhenen, m.b.t. bestemmingsplan “Buitengebied, Partiële herziening Omgeving Stokweg” te Rhenen, en het college van gedeputeerde staten van Utrecht, als verweerder. Nr. 200807187/1/R1. Uitspraak 25 november 2009. Beslissing door de Afdeling bestuursrechtspraak van de raad van State, verklaarde alle beroepen ongegrond wegens de ligging in het buitengebied met een EHS beschermingsstatus, die aldaar gehandhaafd diende te worden, waarom aanvragen voor nieuwbouw, wijziging woonbestemming, of andere wijzigingsvoorstellen werden afgewezen als niet passend in EHS-gebied en/of bosgebied, bv. omdat permanente bewoning leidt tot een significante aantasting van de waarden en kenmerken van de EHS.



onderzoeken of *het plan* niet in strijd is met een goede ruimtelijke ordening. Daarbij dient het rekening te houden met de aan de raad toekomende vrijheid om bestemmingen aan te wijzen en voorschriften te geven die de raad uit een oogpunt van een goede ruimtelijke ordening nodig acht. Daarnaast heeft het college erop toe te zien dat *het plan* en de totstandkoming daarvan niet in strijd zijn met het recht.

### Situatieschets van het voorkeursgebied met de rode en groene contouren



Figuur 3

Situatieschets van de *voorkeurslocatie* met een duidelijke verwijzing naar de bebouwde kom (binnen de rode lijn) en het agrarisch- en bosgebied (buiten de rode lijn: groen is bos, licht- en donker grijs zijn de akkers). Met de drie zwarte pijlen geven we met de onderste respectievelijk de bovenste pijl aan:

1. de Reumersweg naast de akker op de Lijstereng, waar de sportvelden zijn gepland in *het plan*.
2. de ingang van de volkstuinten waar de clubgebouwen en parkeerplaatsen zijn voorzien in *het plan*;
3. de ingang van het *Nationaal park Utrechtse Heuvelrug*, tevens de toegang vanaf de Nieuwe Veenendaalseweg tot de Lijsterengweg, direct naast *het plan*. Hier staat tevens de dubbele rij zeer oude beuken zoals weergegeven op de omslag van dit verslag (foto 9 maart 2011).

Bron: Gemeente Rhenen. Stedebouwkundige structuurvisie, Rhenen, bouwlocaties tot 2020 (pag. 46 bewerkt).



## 12. Gesitueerdheid van het plan in het te toetsen gebied

Zoals reeds eerder gezegd heeft het plan betrekking op een ongeveer vijf hectare groot grondgebied tussen de Reumersweg en de Lijsterengweg in het buitengebied van Rhenen, gelegen in het bosgebied van de Lijstereng ten zuiden van de Thijmseberg en ten westen van de Nieuwe Veenendaalseweg, op de Utrechtse Heuvelrug. Dit gebied ligt buiten de zogenoemde rode contour als bedoeld in het Streekplan Utrecht 2005-2015 (hierna: streekplan). Volgens het streekplan dienen *woningbouw* en andere vormen van *verstedelijking* vanuit het oogpunt van *zorgvuldig ruimtegebruik* binnen de *rode contour* plaats te vinden en dient *verstening van het buitengebied* te worden tegengegaan. Voorts is het *plangebied* in het streekplan aangewezen als '*bestaande natuur*' of '*nieuwe natuur (deels gerealiseerd)*' binnen de zogenoemde EHS. Het provinciaal beleid voor de EHS betreft het '*nee, tenzij*'-regime: nieuwe plannen, projecten of handelingen binnen en in de nabijheid van de EHS zijn niet toegestaan indien deze de wezenlijke kenmerken of waarden van het gebied significant aantasten, tenzij er geen reële alternatieven zijn en sprake is van redenen van groot openbaar belang. Om te kunnen bepalen of de wezenlijke kenmerken en waarden van een gebied al dan niet significant worden aangetast, zal de initiatiefnemer (lees Gemeente, namens de belanghebbenden Ouwehand en Candia) volgens het streekplan hiernaar onderzoek moeten verrichten. Hierbij dient te worden gelet op de gevolgen voor de te behouden natuurwaarden op de locatie waarop de nieuwe ontwikkeling betrekking heeft en op het functioneren van de EHS in breder verband. Indien de ontwikkeling leidt tot significante aantasting van de wezenlijke kenmerken of waarden van het gebied, kan deze na afweging van de belangen eerst worden toegestaan indien een besluit wordt genomen over mitigerende (verzachtende of matigende) en compenserende (vergoedende of tegen elkaar opwegende) maatregelen. Uitbreiding van bestaande bebouwing van beperkte omvang (in absolute zin, d.w.z. met een maximumuitbreiding van 250 m<sup>3</sup> inhoud) in de EHS heeft volgens het streekplan geen significante gevolgen.

## 13. Provinciaal beleid (Streekplan & Handleiding) als toetsingskader

Ten behoeve van de uitvoering van het provinciale beleid in het streekplan is de 'Handleiding bestemmingsplannen 2006' (hierna: Handleiding) opgesteld. De Handleiding heeft betrekking op een aantal als zodanig aangegeven richtinggevendende beleidsuitspraken in het streekplan, waarvan de doorwerking in gemeentelijke ruimtelijke plannen van belang is geacht en op een aantal onderwerpen waarover in het streekplan is vermeld dat nadere toelichting en detaillering zullen plaatsvinden. Het Streekplan en de Handleiding vormen samen het *beoordelingskader* voor gemeentelijke ruimtelijke plannen.

Volgens de Handleiding is in het *streekplan* bewust gekozen voor een ruime begrenzing van de EHS en niet voor het uitsluiten van bestaande functies binnen het gebied, hetgeen met name geldt voor de Utrechtse Heuvelrug. Ingrepen *zonder significante gevolgen* binnen de EHS zijn mogelijk, waarbij vooral moet worden gedacht aan uitbreiding van reeds in het gebied aanwezige

functies. Het onderzoek om te kunnen beoordelen of sprake is van significante aantasting, kan alleen achterwege blijven als sprake is van 'uitbreidingen van geringe omvang (in absolute zin)'. Volgens de Handleiding worden daaronder vergrotingen van woningen tot 600 m<sup>3</sup> begrepen, waarbij groei tot 250 m<sup>3</sup> altijd aanvaardbaar wordt geacht.

***NB. In het onderhavige geval van het plan is van uitbreiding geen sprake, maar wel van zeer ingrijpende en zeer uitgebreide nieuwe activiteiten op de Lijstereng binnen een groot robuust EHS gebied, gelegen binnen de contouren van het Nationaal park Utrechtse Heuvelrug.***

#### 14. Juridische, planologische en ruimtelijke ordening aspecten<sup>8</sup>

*Het plan* is gericht op verplaatsing van het sportpark Candia, thans gelegen naast Ouwehands Dierenpark, naar de Lijsterengakkers die niet als zodanig daarvoor zijn bestemd maar deel uitmaken van de EHS van de Grebbeberg, zoals eerder vermeld. In zoverre voorziet het plan in planologisch-juridische zin in nieuwe vormen van gebruik voor de Lijsterengakkers. Gezien de ligging van *het plan* binnen een EHS moet er van worden uitgegaan dat het geplande nieuwe gebruik als sportveld annex clubgebouwen, kantine en parkeerterreinen, in strijd moet worden geacht met een goede ruimtelijke ordening, omdat het niet als zodanig is bestemd. Er zal moeten worden bezien of de nieuwe bestemming met gebruik als sportveldaccommodatie, enzovoort, niet in strijd is met een goede ruimtelijke ordening of met het nationaal en internationaal milieu- en natuurrecht in natuurparken (Nationaal park Utrechtse Heuvelrug) en op sterlocaties (*sterlocatie De Grebbeberg*). In het bijzonder dient bij de toetsing aandacht geschonken te worden in hoeverre de uitvoering van *het plan* geen storende elementen in het landschap teweegbrengt (*horizonvervuiling* en *verstoring van de reliëfstructuur*). Het gebied Lijstereng ligt nabij het ecoduct tussen Rhenen en Elst, en het geplande ecoduct onderaan de Thijmseberg (t.b.v. uitbreiding van het leefmilieu boom- en steenmarter en dassen, nabij de Cuneraweg/Bovenweg te Rhenen/Achterberg, vanuit de Gelderse Vallei. (NB. **Boommarters leven reeds op de Grebbeberg en de Laarseberg te Rhenen<sup>9</sup>**).

<sup>8</sup> Bron: Structuurvisie 2005-2015 Vogelenzang. I.v.m. aanpassing van de rode (stedelijk gebied) en groene (buitengebied) contouren te Rhenen t.b.v. een goed functionerende (robuuste) verbindingzone in samenhang met een woonwijk.

Opmerking: Het instrument van de zogenoemde groene contour is neergelegd in hoofdstuk 7.5 (natuur) van de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie (PRS). Hierin is het volgende vastgelegd: *De Ecologische Hoofdstructuur (inclusief gebieden die vallen onder de Natuurbeschermingswet) en de Vogel- en Habitatrichtlijngebieden hebben wij begrensd met een zogenaamde groene contour. Binnen de groene contour geldt het 'nee, tenzij'-regime en kan op gebiedsniveau de saldobenadering worden toegepast.* In de Beleidslijn is deze beleidsuitspraak als provinciaal belang aangemerkt (aandachtsgebied 1, sub 2a), enzovoort.

<sup>9</sup> Bron: Ecologische quick scan flora- en faunawet Rhenen (Ut), Vogelenzang – Bilan i.o.m. Rabo Vastgoed – ISSN 1572-3194-2006/concept – Tilburg – 2006. Opgenomen in: Fasedocument Ontwerp Vogelenzang, Rhenen. Gem. Rhenen, 23 februari 2009.

## 15. Wat is een Ecologische Hoofdstructuur (EHS)?

Het volgende citaat (met daarin een korte definitie voor EHS-gebied) is genomen uit de schitterende brochure *'De passage van Rhenen'*, een visie op de ontbrekende schakel tussen de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug: *'Grote delen van de omgeving van Rhenen maken onderdeel uit van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Definitie EHS-gebied: Dit is een samenhangend netwerk van natuurgebieden waarin planten en dieren zich vrij kunnen verspreiden'<sup>10</sup>.*

## 16. De EHS van de Lijstereng

De EHS op de locatie waar de Gemeente Rhenen een sportpark heeft gepland is van groot belang. Realisatie van de gemeentelijke plannen i.c. van *het plan* vereist in ieder geval een wijziging van het bestemmingsplan via de Provincie door de Raad van State. Dit zal dan gebeuren na ruggespraak met diverse instanties, o.a. de *Stichting Het Utrechts Landschap* en andere nationale en mogelijk internationale instanties (Europees recht).

De EHS van de Lijstereng, omvat een belangrijk Fauna- en Floragebied (FF), waarin vele species sinds jaren, zo niet eeuwen, hun habitat hebben gevonden. Een FF-habitatgebied is een gebied waarin een grote verscheidenheid van weide- bos-, zang-, en roofvogels, waaronder nogal wat beschermde species, in een harmonische samenhang hun leefgebied hebben, waar zij foerageren rusten en broeden.

De jaarlijkse akkerbeplanting en daardoor de aanwezigheid van allerlei soorten van zaden en kruiden op de akker; de aanpalende aanwezigheid van grote (soms holle) bomen, met daaronder en daartussen veel laaggroeiende struiken, kruiden en bloemen biedt hen op de Lijstereng voldoende bescherming, voedsel en broedgelegenheid, mede door de aanwezigheid van relatief veel stroken met struikgewas, langs de rand van de akker en tussen de akkers en de naastgelegen volkstuinten. In de directe omgeving kunnen vogels en zoogdieren bramen, bosbessen, eikels, beukennootjes, tamme kastanjes, bessen van de lijsterbes, en allerlei andere soorten vruchten en zaden vinden.

## 17. Ecologische aspecten binnen de EHS van de Lijstereng

Met betrekking tot de ecologische structuur van het gebied, in relatie tot de omgeving van de Koerheuvel en Lijstereng geplaatst binnen een ruimer kader van EHS-gebieden in de omgeving, citeren we uit genoemde rapportage van Van Blerck(1990) nog het volgende:

'Dit gebied is om meerdere redenen als een situatie met ecologisch kansrijke gradiënten te kenmerken (Baaijens en de Poel, 1985). Ten eerste omdat het hydrologisch een onafhankelijk systeem is en ten tweede omdat er reeds ecologisch interessante ecosystemen aanwezig zijn.

---

<sup>10</sup> Bron: Hendrike Geessink & Koen van der Velden (2008). De passage van Rhenen, pagina 10. Een uitgave van Stichting Het Utrechts Landschap, De Bilt.

De laatste jaren neemt de kennis over een natuurontwikkende benadering van ons landschap sterk toe. Vanuit zo'n ontwikkelende visie bezien, is dit gebied met zijn rijke verscheidenheid zeer interessant. Er zijn in Nederland weinig plaatsen te vinden waar zoveel verschillende landschapstypen bij elkaar te vinden zijn. De Koerheuvel zou een belangrijke schakel zijn in een natuurontwikkelingsplan voor deze regio.

Een ecologische verbinding tussen dit gebied en verschillende landschappen in de omgeving is aanwezig of eenvoudig te ontwikkelen<sup>11</sup>. Zo is er een relatie te leggen met de uiterwaarden van de Rijn en met de bossen die van Rhenen tot aan Amersfoort op de Utrechtse Heuvelrug staan. Via de hellingen aan de noordoostkant van de Koerheuvel is een verbinding mogelijk met het Binnenveld. Het zou passen in het beleid van de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening om de planning van de Utrechtse Heuvelrug tussen Veenendaal en Rhenen en het Binnenveld ten westen van de Grift te richten op handhaving en versterking van natuurwetenschappelijke en recreatieve waarden.

Zelfs met de Blauwe Kamer, waar Het Utrechts Landschap een zeer spraakmakend natuurontwikkelingsproject ten uitvoer brengt, zijn interessante relaties te leggen. Door middel van kwelwater is De Blauwe Kamer sterk verbonden met de Utrechtse Heuvelrug.

#### **Literatuur:**

1. Baaijens, G.J. en K.R. de Poel, 1985. Kansrijke ecologische gradiëntenherkenning, aard en betekenis voor het natuurbeheer. In: Onderzoek naar aangepaste landbouw (COAL-onderzoek); Jaaroverzicht 1984. COAL-publicatie nr. 26, Nationale Raad voor landbouwkundig Onderzoek, Wageningen.

## **18. De flora en fauna van de Lijstereng**

Binnen de genoemde EHS leven vele soorten dieren en planten. Een korte samenvatting daarvan kunnen we vinden in het eerder genoemde rapport van Van Blerck (1990) met daarin een bijdrage van Prins<sup>12</sup>.

'Reeds in 1984 was bij de provincie bekend dat het erosiedal plantensoorten kent die elders (vrijwel) niet voorkomen. In het Streekplan dat toen van kracht was staat het volgende: 'Dit dal alsmede het aansluitende bosgebied is ook van belang voor de fauna. Aantasting dient vermeden te worden. Daarbij dient de Koerheuvel zelf als een niet te missen bufferzone.' We citeren verder:

'Er is sprake van een al heel oude houtwal (zie hoofdstuk 8) die deel is van een houtwallenpatroon dat de landbouwpercelen op de Koerheuvel en in het naastgelegen erosiedalletje omgrenst. De tijdsfactor speelt een belangrijke rol in de huidige ecologische waarde: in de strooisellaag, het dode hout, de kruidenvegetatie, de struiken en de bomen is al sinds lang een rijk evenwicht, afgezien van de dynamiek van het onderhoud. Een nieuwe houtwal is wat dit

<sup>11</sup> In de buurt van Rhenen komen op korte afstand van elkaar een groot aantal landschapstypes voor. Daartussen bestaan allerlei landschapsecologische relaties. (Bron: Stiboka, Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50 000. Toelichting bij de kaartbladen 39 West en 39 Oost Rhenen, 1973).

<sup>12</sup> § 5. Flora en fauna is een bijdrage van: D. Prins, (Rhenen, 2-2-1990).

betreft in het nadeel: jonge aanplant op een omgeroerde bodem en met een vrij intensief onderhoud (in Rhenen is dat nogal de gewoonte) is veel ongunstiger voor de flora en de fauna.

Die waardevolheid van de oude houtwallen komt tot uiting in de aanwezigheid van verschillende soorten planten en dieren. Genoemd kunnen worden: zomereik, ruwe berk, hazelaar, lijsterbes, hulst, gewone vlier, kamperfoelie, braam, framboos, brem, Amerikaanse kers en zure kers. De Amerikaanse vogelkers, ook wel bospest genoemd, overheerst beslist niet en kan door kap worden teruggedrongen (hout laten liggen!). De kruidlaag bevat onder meer: klimop, nagelkruid, gewone hennepnetel, valse salie (leuk!), klimopereprijs, gewone raket en enkele grassoorten zoals struisgras, kropaar en gestreepte witbol. Van belang is de overgang van houtwal naar het pad ernaast. Die zogenaamde zoomvegetatie bevat veel kruidachtige soorten en moet dus van voldoende breedte blijven en liefst één keer in de twee jaar worden gemaaid (maaisel afvoeren).

Wat de dieren betreft, ongetwijfeld zitten er allerlei soorten muizen en andere zoogdieren, vogels (merel, vink, roodborst, mezensoorten, enz.), kikkers en padden, slakken en veel soorten insecten.

Een leuk aspect is vooral in het voorjaar aanwezig, maar ook wel later in het jaar. Dan vinden pas weer vliegende vlinders als *dagpauwoog* en *kleine vos* langs de houtwal een luwe plek, waar ze graag zonnen om op te warmen. Dit treft men nog nadrukkelijker meer naar het westen aan, in het diepe erosiedal, waar de vlinders tevens kunnen profiteren van enig kwelwater om van te drinken.

Het ene eet het andere. De planten en dieren zijn onderling afhankelijk. In een nieuwe houtwal zal het ecosysteem onevenwichtig zijn en minder soorten bevatten.

Voor de toekomst van de *natuurwaarden van het gebied* is het van groot belang dat de maïsteelt vervangen wordt door milieuvriendelijker teelten, zoals rogge. Dit kan door deze overgebleven enggronden onder Relatienotabeheer te brengen. Gelukkig heeft de Provincie Utrecht zich al eens in die richting uitgesproken, maar we zien liever niet dat dit nog jaren op zich laat wachten. Zeker ook voor het woongenot is het belangrijk dat het uitrijden van gier wordt beperkt of verdwijnt en dat er weer fraaie akkeronkruiden terugkeren, bijvoorbeeld korenbloem, klapproos, of akkerleeuwenbek. In 1981 zag ik voor het laatst de zo bijzondere bleekgele hennepnetel op de Lijsterengh staan ... .. (in rogge!).

Tenslotte moeten we bedenken, zoals ook elders in deze studie nadrukkelijk is gesteld, dat de functie van elementen als de houtwal op de Koerheuvel, vooral moet worden gezien in relatie tot het grotere, natuurrijke gebied in de hele omgeving, als onderdeel van een voor onze resterende natuur belangrijke *ecologische infrastructuur*.

## 19. De macrofauna van de Lijstereng

*Vogels (Avifauna)*. Het gebied van de Lijstereng en omgeving wordt gekenmerkt door een grote soortenrijkdom of diversiteit van vogels (Avifauna) en zoogdieren (Mammalia). De meest voorkomende vogelsoorten (sommigen

buiten de reeds door Prins genoemde soorten) in deze omgeving zijn in min of meer willekeurige volgorde o.a.: de zanglijster, merel, spreeuw, kramsvogel (wintergast), bosduif, holenduif, tortelduif, bosuil, zwarte-, bonte- en kleine specht, boomklever, ekster, kraai, kauw, reiger, ooievaar, gans, eend, houtsnip (landde enige tijd terug als doortrekker in de omgeving van de Lijstereng), buizerd en koekoek. Alsmede allerlei kleine zangvogels, zoals o.a.: vink, roodborst, tuinfluiter, heggenmus, winterkoning, groenling en nachtegaal, waarvan vele soorten ook als broedvogel.

**Zoogdieren (Mammalia).** In het gebied van de Lijstereng voorkomende kleinere en grotere zoogdieren zijn (sommigen buiten de reeds door Prins genoemde soorten) o.a.: de egel, mol, bosspitsmuis, rosse woelmuis, vleermuis species, steenmarter en boommarter, das, haas, konijn (zeldzaam), bruine eekhoorn, vos, ree en laatstelijk zelfs het zwijn, en mogelijk in de ( nabije) toekomst het hert (via Renkum – Wageningen – Blauwe Kamer – Rhenen, langs de Rijnsoever en via het econduct Elst-Rhenen, staan ze vrijwel zeker eens ook op de Lijstereng).

## 20. Lijstereng voor volkstuinen en als akkerland

De bestaande volkstuinen moeten verdwijnen, want de akker alleen is te klein voor *het plan* met sportveld en aangrenzende clubgebouwen en parkeerterreinen. Waar moeten ze heen? Dit betekent tevens het wegvallen van (weer) een stukje dagelijks leefplezier voor meestal oudere mensen voornamelijk uit de directe woonomgeving van het gebied Lijstereng.

Naast de multifunctionele volkstuinen, is hier tevens sprake van een multifunctioneel akkerland, met een zeer divers gebruik. Deze akkers hebben een hoge educatieve waarde voor de omgeving en voor recreanten. Niet alleen voor kinderen, maar ook de ouders zelf leren hier nog wat aardappels, tarwe, rogge en gerst, elk in een winter- en zomervariant, haver, suikerbiet, cichorei (t.b.v. medicijn- en kruidenindustrie), maïs, grassen, enz., zijn, in hun betekenis als voedselbron voor mens en dier. De genoemde soorten van gewassen werden verbouwd in het afgelopen decennium op de akker van de *planlocatie* waar het sportveld zou moeten komen. Bij het ontbreken van dergelijke akkers als overgangsgebied naar een stadscultuur, verdwijnen de raakvlakken tussen producent en consument meer en meer uit het oog. Dit is een duidelijke verarming en verschraling die typerend is voor een meer stedelijke omgeving. We menen te mogen zeggen dat niemand daar echt blij mee zal zijn!

## 21. Foerageren van allerlei diersoorten op de Lijstereng

*Foerageren van dieren op zaden en kruiden.* Veel van de genoemde faunabewoners van de Lijstereng foerageren op het boerenland of op de volkstuinen, op aldaar aanwezige zaden van kruiden en geteelde landbouwgewassen, en op de kruiden zelf: in het bijzonder, ganzen, eenden, e.a. soorten die op gras en kruiden foerageren, en duiven e.a. zaadetende vogels.

*Foerageren van vogels en kleine zoogdieren op insecten(larven).* De insecten (Entomofauna) en de megafauna van de Lijstereng hebben een duidelijke



onderlinge relatie. Enkele groepen insecten vormen de belangrijkste voedselbron op de Lijstereng en omgeving, voor de vele Avifauna vertegenwoordigers. Op de akker zijn als zodanig aanwezig engerlingen (larven van de meikever en van de junikever); emelten (larven van de langpootmug); en aardrupsen (de rupsachtige larven van de ‘bosuiltjes’ of nachtvinders) en maden van de rouwvlieg. In het bijzonder egels en spitsmuizen foerageren ‘s nachts graag in dergelijke gebieden en leven in hoofdzaak van de genoemde juveniele vormen van deze insecten. Maar ook een aantal vogelsoorten, zoals de merel, zanglijster, ekster, kraai en Vlaamse Gaai, voeden zich graag met de larven c.q. maden van deze insecten.

***NB. We moeten ons wel terdege realiseren dat met de aanleg van kunstgras, zoals op deze sportvelden gepland is, deze foeragemogelijkheden voor vogels en kleine zoogdieren tot nul zullen worden gereduceerd.***

## **22. Lijstereng, kunstgras en PAK's**

Trouwens, door gebruik te maken van rubberkorrels (een recyclingproduct van autobanden) als ondergrond voor kunstgras, is er een kans op het uitspoelen van giftige verbindingen, behorend tot de Polycyclische Aromatische Koolwaterstoffen (PAK's), welke lange tijd verdacht zijn geweest als mogelijk kankerverwekkende chemische verbindingen. Uit onderzoek van het Rijks Instituut voor Volksgezondheid en Milieu te Bilthoven (RIVM) zou dit verband niet of moeilijk kunnen worden aangetoond. De mogelijkheid dat PAK's als kankerverwekkende stoffen kunnen fungeren baart op zich al zorg! Deze PAK's spoelen bij zware regenval en/of beregening (want kunstgras wordt ook beregend!) uit naar het grondwater en komen tenslotte in ons drinkwater terecht. We praten wel over een drinkwaterwingebied, laten we dat niet vergeten!

## **23. Lijstereng en sport**

Milde vormen van sportbeoefening in het huidige gebied de Lijstereng, zoals wandelen en toerfietsen, hebben geen of nauwelijks invloed op de omgeving. Ze zijn bovendien gezond en leerzaam voor oud en jong. Beweging in combinatie met educatie, in het bijzonder voor ouders met opgroeiende kinderen, is een veel gewenst ideaal. Te denken valt aan de aanleg van een educatieve wandelroute door dit schitterende gebied; hier kan het nu nog. Er is in het gebied van de Lijstereng nog veel te zien en te horen, voor wie oog en oor heeft voor de natuur. Vrijwel alle diersoorten voornoemd zijn door eenieder die er regelmatig wandelt of fietst, te zien, te horen of direct waar te nemen; of ook wel aan de gevolgen van hun aanwezigheid: een plukje haar, wat uitwerpselen, voedselresten, zoals recent (in de RBC van 9 maart 2011) in een artikel van Willy Hoorn, melding werd gemaakt van aanwezige vijftienige voetsporen van *Das in Stadsbossen van Rhenen*; tevens werd opnieuw melding gemaakt van eerder in het afgelopen seizoen gesignaleerde aanwezigheid van everzwijnen middels een plukje haar in prikkeldraad! Een uniek gebied de Lijstereng, iets om zuinig op te zijn!

## 24. Invloed sportvelden op de Lijstereng en omgeving

Gevolgen voor de EHS van het gebied door de aanleg van sportvelden zijn ondermeer, dat de passage van grotere diersoorten van en naar het omringende bosgebied verloren gaat door het hekwerk. Voor de mens zal er een sterke horizonvervuiling optreden, vooral bezien vanaf de Reumersweg, de Spijnderstoren, de Toltoren en de Nieuwe Veenendaalseweg, die versterkt zal worden door allerlei uitingen van reclame op de afrasteringen, zoals gebruikelijk bij sportvelden. De nu nog relatieve rust in het gebied zal regelmatig drastisch worden verstoord, hetgeen de mens en de vele vogel- en zoogdiersoorten sterk zal hinderen, sommigen mogelijk zelfs verjagen. Door licht en zendmasten worden ook mensen, en nachtdieren zoals egel, uil en vleermuis, sterk verstoord in hun dag- en nachtritme en daardoor sterk gehinderd, zoniet verjaagd door de verstoring van hun *bioritme* van nacht en dag. Hoewel niet opgenomen in onze ecologische benadering, rijst toch de vraag: Wat zal de invloed zijn van de stralingsbronnen, de licht- en zendmasten, op de mens zelf? Wat is bijvoorbeeld de invloed van straling op onze gezondheid? Niemand die er een duidelijk antwoord op heeft, wel baart het ons een extra punt van zorg. Trouwens, op 18 februari 2011 verscheen er in een landelijk dagblad een artikel onder de naam *'Boom ziek door zendmast'*, *Universiteit wijdt symposium aan verschijnsel*. Gesteld werd dat Laboratoriumproeven aan de WUR te Wageningen het vermoeden bevestigden, van een mogelijke relatie tussen zieke bomen (o.a. te Alphen aan de Rijn) en straling. De organisator van het Symposium vreest dat 'wanneer de straling negatieve gevolgen heeft voor de gezondheid van bomen, mensen en dieren er mogelijk ook last van ondervinden.' Wat is het biologisch effect van straling op levende cellen?, zo vraagt men zich in Wageningen af!

## 25. Gevolgen van verplaatsing sportvelden voor de fauna

We schetsten hiervoor reeds het belang van de akker en het omliggende bosgebied als voedselbron voor de aanwezige fauna op de Lijstereng. Grotere en kleinere zoogdieren worden getroffen in hun *voedselketen*. Door de *hoge afrastering* van het gehele sportterrein (vijf hectare) met hekwerken (gaas) worden de foerageermogelijkheden voor mol, egel, haas, konijn en ree, sterk beperkt of zelfs geheel weggenomen. Behoudens de afscherming met gaas, is deze beperking in foerageermogelijkheid voor zoogdieren, mede en vooral ook een gevolg van het leggen van *kunstgras* (zie bij insecten en de fauna); en van de *verstening* van het *plangebied* (gebouwen en parkeerterreinen). De kleinere zangvogels zijn speciaal actief in dit gebied van de Lijstereng, o.a. vanwege broedgelegenheid in de omringende berm met veel struikgewas en als overgang naar het achterliggende bos: roodborst, tuinfluiter, winterkoning, nachtegaal, minstens vijf soorten mezen; o.a. staartkuif-, kool-, pimpel en zwartkopmees, groenling, vink enz., komen in dit gebied voor. Sommige soorten broeden op de volkstuinten. Zij zullen voor een deel worden verjaagd, ook uit de het *plangebied* omringende houtwallen en onderbegroeiing van het bos. Vooral vogels houden van een rustige omgeving, met weinig geluids- en lichtoverlast.

## 26. Rust, groen en ruimte voor de mens op de Lijstereng

Rust in het bos is van groot belang, vooral 's avonds en op de zaterdagen en zondagen, als ouders al of niet met kinderen willen genieten in het bos van een wandel- of fietstocht. Maar voor de ouderen geldt dit ook op de doordeweekse dagen.

Rust en groen in het bos en op de akker; dit is van groot belang voor een ontspannend genieten in dit unieke en ecologisch gezien zeer waardevolle natuurgebied. Juist op de vrije dagen en 's avonds voor ouders en kinderen. Op de zaterdag, zondag en op feestdagen, zal door de komst van een sportpark de rust vrijwel geheel verloren gaan. Het gejoel en gejuich van het publiek, luidsprekers en harde muziek, maken ons en onze kinderen onrustig. Een ommetje maken met ons huisdier, alleen of samen, vanaf de Beukenlaan, Bremlaan, Ericalaan en een viertal aangrenzende wegen rond het terrein volkstuinten en de akker via de bosrand door de Lijsterengweg, verliest dan voor een groot deel haar bekoorlijkheid. Dit zal zeker zo zijn op de zaterdagen als er wedstrijden worden gehouden, met veel af- en aanrijdende autobussen, auto's, scooters, brommers en fietsen via de Nieuwe Veenendaalseweg en de Reumersweg en vice versa. Rond het clubhuis, zeker als dat ook wordt verhuurd voor feesten op vrijdag- en zaterdagavonden, moet er rekening worden gehouden met een structurele toename van hangjongeren in het gebied rond het sportveld.

## 27. Natuurlijke kwaliteit en stabiliteit door biodiversiteit

In oktober 2010, was er in Japan een groot internationaal congres over *biodiversiteit*. Bio = leven; diversiteit = soortenrijkdom. Wie zou het grote belang van een grote biodiversiteit durven betwisten? Daar zijn we het gelukkig wel over eens. Maar wat doen we ervoor om die biodiversiteit te behouden of – zo mogelijk – te stimuleren? Gewoonlijk zijn we als mens zeer egoïstisch aan het werk. Laat ons daarom waken in onze eigen leefomgeving over de biodiversiteit, de soortenrijkdom van levensvormen in onze eigen tuin, op de akkers, op onze Lijstereng en Koerheuvel en in het aangrenzende bosgebied.

Het is bekend dat voor *micro-organismen* (microflora en microfauna, ofwel microscopisch kleine plantjes en diertjes in een ecosysteem) geldt, dat een grote *biodiversiteit*, dat is, *soortenrijkdom*, zeer gewenst is om duurzaam leven, zowel onder- als bovengronds, mogelijk te maken. Verschillende onderzoeken hebben dit aangetoond. Men maakt van die kennis een dankbaar gebruik om zulk een ecologisch evenwichtige biodiversiteit van macro-organismen te stimuleren op en in de akker (bv. middels begroeide en bloeiende akkerranden, waarin veel hyperparasieten van bladluizen leven), waardoor ziekten in gewassen minder of geen kans krijgen zich explosief te ontwikkelen. Bladluizen zijn namelijk niet alleen zelf schadelijk voor planten, maar fungeren tevens als vectoren (d.i. overbrengers) van virusziekten. Zo bestrijdt men indirect ook virusziekten in die gewassen waarin bladluizen worden bestreden. In het bijzonder voor de bestrijding van zeer schadelijke bladluissoorten in akkerbouwgewassen wordt er reeds gebruik van gemaakt en neemt de belangstelling daarvoor nog steeds toe.

Er lopen via het PPO (Praktijkonderzoek Plant & Omgeving te Lelystad) gesubsidieerde projecten in Nederland<sup>13</sup>. In kassen en daarbuiten is deze methode in ons land reeds jaren geleden geïntroduceerd om schadelijke parasieten te bestrijden via natuurlijke vijanden: bladluis met lieveheersbeestje; bodeminsecten en schadelijke insecten in de fruitteelt, zoals rupsen; en in kassen lapsnuitkevers, met nematoden species, enz. Nu is dit best een leerzaam uitstapje in dit rapport, maar heeft nog geen duidelijke relatie met ecologische aspecten op de Lijstereng, waar het hier toch om gaat. Wat willen we hiermee dan zeggen in relatie tot de Lijstereng? Dat zullen we trachten uit te leggen in een van de volgende punten, doch eerst iets over *Functionele Biodiversiteit (FB)*.

De term *functionele biodiversiteit*, is een algemene term om aan te geven dat een bepaalde biodiversiteit een werkzaam aandeel – een functie - heeft voor de instandhouding van een *sybiontische biodiversiteit (SB)*, een op wederzijds nut (symbiose) gebaseerde biodiversiteit, in stand gehouden door de organismen in het systeem, de *sybionten*. In de natuur heeft elk gebied zijn eigen biodiversiteit, waarbij elke schakel van leven (ieder organisme, hetzij klein of groot) zijn eigen plaats (*niche*) inneemt, ten nutte van het geheel. Elk organisme heeft daar dan ook een dienende functie in. Daarom wordt ook wel gesproken van *ecosysteemdiensten*. Het ecosysteem op de Lijstereng vervult mede zulk een ecosysteemdienst in het geheel van de Utrechtse Heuvelrug.

Ook als een *ecologische verbinding (passage)* met het achterliggende bosgebied (*het plangebied* functioneert nu nog - al is het niet optimaal door een reeds bestaande afrastering rond de villa in het bos aan de noordzijde van de Lijsterengweg - als een soort *natuurlijk ecoduct*). Middels zulke systemen (zeer eenvoudig geschetst, om het de lezer duidelijk te maken) blijft het *biosysteem* in een bepaald gebied in stand en heeft de voor een gezonde leefomgeving zo hoogstnoodzakelijke *stabiliteit, duurzaamheid en weerbaarheid* tegen een haar vijandige omgeving. In de landbouw spreekt men daarom over *Functionele Agrobiodiversiteit (FAB)*, omdat het daar om consumptiegewassen gaat die temidden van een bedreigende omgeving (kleine zoogdieren, insecten, schimmels, virussen, nematoden, e.a. ziekteverwekkers), moeten kunnen groeien en tot rijpheid komen, zodat er gewenste vruchten van een voor de mens bruikbare kwaliteit kunnen worden geoogst. Het gaat ons echter om het volgende punt, de *Functionele Biodiversiteit van de Lijstereng (FBL)*.

## 28. De functionele biodiversiteit op de Lijstereng

In de FBL spelen diverse factoren een meer of minder belangrijke rol (vanwege de akkers en weiden in het gebied speelt hier ook de FAB wel een rol, doch niet overheersend). Bovendien spelen hier thans allerlei andere belangen – het welzijn van de mens zelf - een grotere rol, zoals de lezers zullen begrijpen. We hebben de diverse biotische (levende) en abiotische (niet levende) factoren in een of ander opzicht reeds de revue laten passeren. We benoemden reeds de

---

<sup>13</sup> Bron: Nefytobulletin Nr. 3, 2010: kwartaalblad van de Dutch Crop Protection Organisation Nefyto. Frontartikel: Akkerranden tegen bladluis. Verslag van een medewerkersdag Nefyto rond biodiversiteit.

belangrijkste pijlers uit deze FBL en FAB, en zullen trachten deze factoren in hun onderlinge samenhang en afhankelijkheid in een diagram weer te geven. Er zijn enkele abiotische factoren in het diagram geplaatst (verlichting, afrastering, rustverstoring, clubgebouwen, auto's e.a. vervoermiddelen) temidden van de biotische factoren (het geheel van flora, fauna, en – wat nogal eens uit het oog wordt verloren - de mens zelf). Dit zijn niet alleen de belangrijkste *samenstellende* factoren, maar ook de belangrijkste *gedragsverstorende* elementen in de Functionele Biodiversiteit op de Lijstereng.

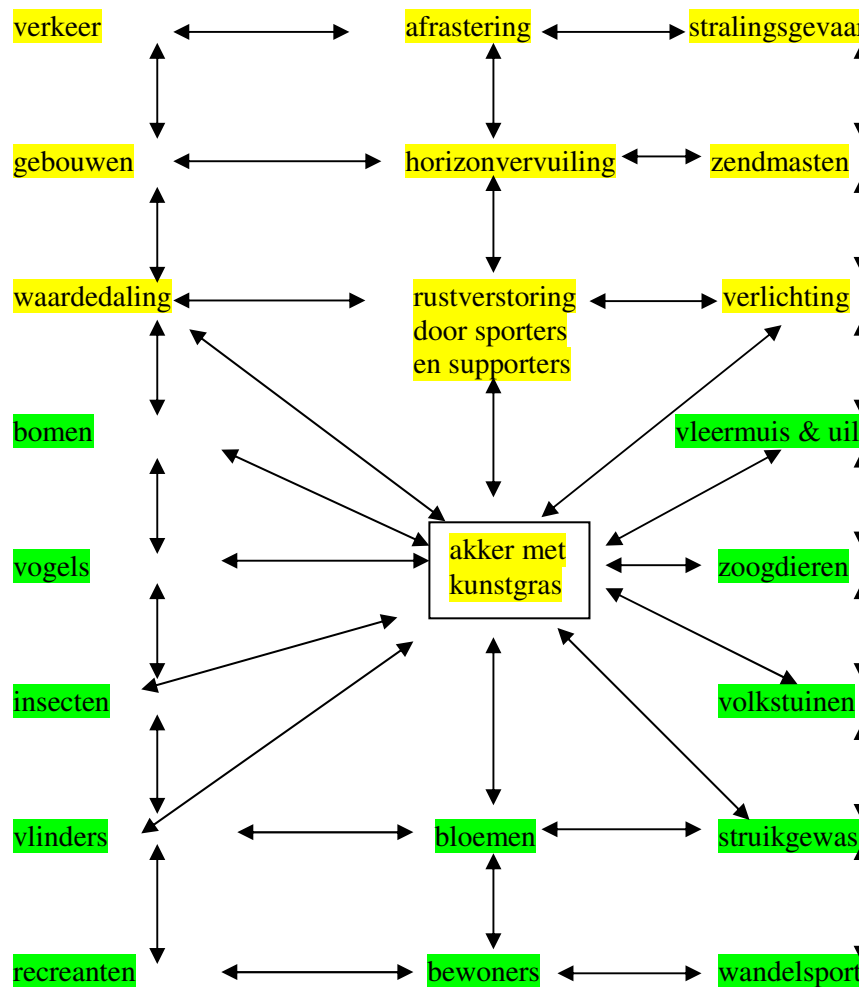
## 29. Relaties van biotische en abiotische factoren op de Lijstereng

*Welzijn en welgevoelen* van de mens zijn mede een gevolg van *in- en externe factoren*. De belangrijkste elementen uit, en de onderlinge relaties van enkele belangrijke biotische factoren met één of meer van de andere genoemde abiotische invloeden, staan in het hiernavolgende diagram nog eens duidelijk aangegeven. In het diagram gaat het erom de lezer een idee te geven van de FBL en de veel grotere complexiteit van het geheel dan men op het eerste gezicht zou denken, mede en vooral door de relatief vele negatief werkende abiotische factoren op de biotische factoren in het gebied. Al deze negatief werkende abiotische factoren worden bovendien *nieuw ingebracht door het plan, de aanleg van een sportveld ter plaatse*. Een en ander is in de tekst nader uitgelegd en verklaard, zodat men zelf nog een nadere invulling kan geven aan het totale complex van factoren die zo'n biosysteem mogelijk nog meer negatief kunnen beïnvloeden. Een goed functionerend biosysteem met voldoende biodiversiteit, is tevens een *ecologisch verantwoord systeem* met voldoende weerstand tegen schadelijke invloeden van buitenaf en/of van binnenuit. Dit impliceert tevens *duurzaamheid* en *stabiliteit* van het systeem, met een grote *capaciteit van zelfregulerende eigenschappen*, zolang de invloeden van buitenaf maar niet te extreem zijn, zoals bij het doorzetten van de verplaatsing van Candia helaas zeker het geval zal zijn. Door al de genoemde oorzaken wordt op de Lijstereng een aanslag gepleegd op de biodiversiteit. Hierdoor zullen de belangrijke biotische factoren, niet alleen amfibieën, zoals kikkers, padden en salamanders, maar ook zoogdieren en planten en uiteraard en niet te vergeten de mens zelf in het gebied en in de naaste omgeving daarvan, de één meer en de ander minder, te lijden krijgen van of zelfs geheel uit het gebied of de omgeving worden verjaagd. Niet alleen door het geschetste gebrek aan foerageermogelijkheden, maar door onvoldoende groen, ruimte en (nacht)rust op de akker en in de omringende leefruimte van mens, dier en plant, van klein tot groot, van microbe tot mens.

Het verhaal is niet af en we moeten nodig gaan samenvatten en zullen daartoe besluiten met enkele belangrijke overzichten:

- een ecologisch relatiediagram
- presentatie van de voordelen van een alternatieve oplossing
- conclusie uit het rapport *Ecologische waarde van de Lijstereng*
- gebiedsvisie van de regio Zuidoost-Utrecht
- gebiedsambitie van de regio Zuidoost-Utrecht

### 30. Ecologisch relatiediagramm met sportvelden en kunstgras



### 31. Korte toelichting op het relatiediagram Lijstereng

In het relatiediagram van de Lijstereng zijn de geel- of lichtgearceerde bovenste met name abiotische factoren, te weten: *De akker met kunstgras*, *verkeer*, *afrastering*, *stralingsgevaar*, *gebouwen en parkeerterreinen*, *horizonvervuiling*, *zendmasten*, *waardedaling onroerend goed*, *rustverstoring door sporters en supporters*, *verlichting*, *e.a.* Dit zijn stuk voor stuk nieuwe factoren in het *plangebied*, met een meer of minder negatieve invloed op de voornamelijk biotische componenten, die momenteel aanwezig zijn in het *plangebied*, en door de mens als positief worden ervaren (donker of groen gearceerde factoren onderaan in het diagram).

We noemen van de laatste groen- of donkergearceerde groep aan de benedenzijde van het diagram: *bomen*, *vleermuis en uil*, *vogels*, *kleine en*



*grotere zoogdieren, insecten, volkstuinten, vlinders, bloemen, struikgewas, recreanten, bewoners, fiets- en wandelersporters.*

De lezer van dit rapport kan zelf factoren toevoegen of afvoeren, we hebben niet getracht volledig te zijn en maken ons geen illusie dat iedereen dezelfde prioriteiten zal stellen als wij in zijn of haar leefomgeving. Wel is gepoogd een duidelijke impressie te geven van de diversiteit aan invloeden welke in dit relatief nog eenvoudige natuurgebied reeds een rol spelen, of ook nog zouden kunnen gaan spelen bij het onverhoopt doorgaan van een in gang gezet beleid.

### **32. Alternatieve oplossingen binnen handbereik**

*De Stichting Vrienden Behoud Lijsterengh* heeft gemeend een suggestie te moeten aandragen voor een alternatieve oplossing van de problemen die zijn ontstaan met het aflopen van hiervoor genoemde convenant tussen Ouwehand enerzijds en Gemeente en Utrechts Landschap anderzijds. Enkele overwegingen en uitgangspunten waarvan wij menen dat ze het onderzoeken waard zijn:

*Alternatieven zoeken buiten woongebied.* Alternatieve locaties, buiten de in onze inleiding tot deze rapportage genoemde drie reeds onderzochte locaties door het Extern Bureau i.o.v. de Gemeente, dienen in ieder geval gezocht te worden *buiten de bebouwde kom*, maar eerst dient *tot het uiterste* getracht te worden om een *terreinruil tussen Ouwehand Dierenpark & het Utrechts Landschap te bewerkstelligen*. Bij die optie zijn andere alternatieven niet meer nodig. Dan wordt het parkeerterrein, dat middels een convenant tot 2014 is uitgeleend aan *Ouwehand*, door onderling goed overleg en *onder strikte voorwaarden* definitief aan Ouwehand overgedragen. *Het Utrechts Landschap* kan door de Gemeente Rhenen worden gecompenseerd met de genoemde vijf hectare (die nu in eigendom zijn van de Gemeente Rhenen) binnen de ruimte Reumersweg/Lijsterengweg. Dit heeft grote voordelen, met name noemen we:

- *Parkeren in energievriendelijke parkeergarage, passend in het landschap.*
- *Ouwehand en Gemeente Rhenen zijn verlost van de convenantverplichting.*
- *Het Utrechts Landschap is tevreden: er is minimale schade aan de EHS.*
- *De akker hoort bij Het Utrechts Landschap, niet bij Candia.*
- *De Gemeente Rhenen t.o.v. alle partijen uit een netelige positie verlost.*
- *De kosten/batenverhouding is voor alle partijen optimaal.*
- *Recreatiemogelijkheden zijn veel gunstiger.*
- *Extra verkeers-, geluids-, licht-, stralings-, visueel- e.a. overlast beperkt.*
- *Unieke mogelijkheid voor de aanleg van een fraai stadspark op de akker.*
- *Uitrijden van stinkende mest of gier op de akker niet meer actueel.*
- *Foerageer- en passagemogelijkheid voor dieren blijft optimaal behouden.*

**NB. Uit het voorgaande blijkt duidelijk dat voor alle betrokken partijen volop voordelen en nauwelijks nadelen voor deze alternatieve oplossing zijn te bedenken. Het verlies aan ecologische en natuurwaarde op de oostelijke parkeerplaats bij Ouwehand, bij een integrale oplossing Grebbeberg–Lijstereng, is veel kleiner dan het verlies aan ecologische en natuurwaarde op de Lijstereng, indien aldaar sportvelden, clubgebouwen enzovoort, zouden worden aangelegd.**

### 33. Eindconclusies van het onderzoek m.b.t. ecologie en natuur

De eindconclusies van de buurtwerkgroep *Ecologische waarde van de Lijstereng*, is weergegeven in onderstaand kader. Ten overvloede zijn op de laatste pagina van dit rapport nog de **Langetermijnvisie en ambitie van de regio Zuidoost-Utrecht** weergegeven die onze zorg in niet onbelangrijke mate ondersteunt.

#### EINDCONCLUSIE

##### *Het karakter van EHS in het plan van de Lijstereng gaat verloren*

Indien dit vijf hectare groot gebied wordt afgerasterd. Indien er clubgebouwen worden gebouwd en een parkeerterrein wordt aangelegd op de locatie van de volkstuinten (ongeveer 1 hectare). Indien de huidige akker met kunstgras wordt belegd (ongeveer 4 hectare). Indien er tevens felle verlichtingslampen en zendmasten worden geplaatst op de hoeken van het terrein. Indien dit alles, en wat daar meer toe behoort, wordt gerealiseerd, dan raakt de ecosysteemdienst binnen de EHS van de Lijstereng zeer ernstig verstoord.

De zo noodzakelijke robuuste of minder robuuste *verbindingszones* of *passages* en *ecoducten* om van een samenhangend netwerk van natuurgebieden te kunnen spreken (behorend tot de definitie van de EHS), worden door de huidige plannen ter plaatse totaal **onderbroken**. Reeën, vossen, dassen, marter species, e.a. grotere zoogdieren, zoals herten en zwijnen, kunnen dan op de Grebbeberg niet of nauwelijks nog oversteken van oost naar west, en worden langs lange afrasteringen aan de Nieuwe Veenendaalseweg een volkswijk ingeloodst. Als *verbindingszone* is het onderhavige terrein namelijk van eminent belang, mede door de geaardheid van de omliggende afgerasterde terreinen (zoals om de villa in het bos ten noorden van de Lijsterengweg. Dit is in het kader van de EHS ons inziens ongewenst, doch hierover past ons thans geen nader oordeel of uitspraak!).

Indien de geschetste en reeds in gang gezette plannen (*het plan*) van de Gemeente Rhenen voor realisatie van een voetbalveld ter plaatse doorgang zouden vinden, dan kan in wezen niet meer van een goed functionerende EHS worden gesproken, daar dan de noodzakelijke elementen die daarvoor nodig zijn voor een zeer groot deel verloren zullen zijn gegaan. Dit zou dus inderdaad een ernstige vorm van aantasting van de EHS op de Lijstereng betekenen. Maar het zou tevens een zodanig ingrijpende gebeurtenis zijn in dit schitterende natuurgebied, dat we mogen spreken van een ernstige degradatie van het *Nationaal park Utrechtse Heuvelrug*. Ja, ter plaatse van *het plan* en in een wijde omtrek daarvan, reikend tot ver voorbij de Koerheuvel en de Thijmseberg, zal deze benaming niet langer gepast zijn: dat zou betekenen vele toegangsborden aanpassen of verwijderen!

### 34. Langetermijnvisie en ambitie voor de regio Zuidoost-Utrecht

In de onderstaande twee kaders zijn de *visie* en de *ambitie* weergegeven, welke door alle gemeenten behorend tot de regio Zuidoost-Utrecht, *waaronder ook Rhenen*, zijn geaccepteerd als een *beleidsvisie* en *beleidsambitie* voor de komende jaren (Streekplan Utrecht 2005-2015).

#### Uitbreiding stedelijke activiteiten in EHS-gebieden

##### vrijwel uitgesloten

##### Visie<sup>14</sup>

In de meeste kernen geldt vanwege de grote landschappelijke waarden noodzakelijkerwijs een terughoudend beleid t.a.v. verdere uitbreiding. Dit is ook als zodanig vastgelegd in het **Streekplan Utrecht 2005 – 2015, april 2010**. Hier hebben herstructurering en inbreiding prioriteit boven uitbreiding, die slechts in beperkte mate, afhankelijk van de eigen behoefte, wordt toegestaan. De om de kernen heen getrokken ‘**rode contouren**’ (begrenzing van het gebied waarbinnen verstedelijking mogelijk is) zijn strak en de ligging binnen een **Nationaal Landschap** en op een **Ecologische Hoofdstructuur** maakt eventuele uitbreiding buiten de huidige rode contouren voor de meeste kernen vrijwel uitgesloten.

#### Bestaande kwaliteit behouden; bronnen van overlast en hinder

##### terugdringen en vermijden

##### Ambitie<sup>15</sup>

De regio Zuidoost- Utrecht wil haar bestaande kwaliteiten behouden en waar mogelijk versterken. Daarnaast wil de regio bronnen van overlast en hinder zoveel mogelijk terugdringen en vermijden. Op deze wijze wil de regio het aangename leefgebied voor haar inwoners in stand houden en de functie als waardevol en geliefd recreatiegebied voor (midden-) Nederland duurzaam veilig stellen. Binnen die kaders streeft de regio op basis van samenwerking beperkt ontwikkelingen na.

**N.B. De werkgroep Ecologie en Natuur van de *Stichting Vrienden Behoud Lijsterengh*, kan zich uitstekend vinden in deze gemeentelijke visie en ambitie voor de langere termijn en ziet uit naar de realisatie daarvan.**

\*\*\*

<sup>14</sup> Bron: Gebiedsvisie Zuidoost-Utrecht, april 2010

<sup>15</sup> Bron: idem